

O PODSTATE ĽUDSKEJ SLOBODY

Libertas Praeantissimum

Encyklika pápeža Leva XIII. (1888)



Lev XIII. Pápež v r. 1878-1903

O PODSTATE ĽUDSKEJ SLOBODY. *Libertas Praestantissimum.* (Lev XIII. 1888)

Všetkým ctihodným bratom:

patriarchom, primasom, arcibiskupom a biskupom katolíckych oblastí sveta, ktorí stoja v milosti a spoločenstve s Apoštolskou stolicou, pápež Lev XIII.

Ctihodní bratia!

Pozdrav a Apoštolské požehnanie!

Sloboda je najdôležitejšia medzi prirodzenými statkami. Je vlastnou len takým bytostiam, ktoré užívajú rozum a prepožičiava človeku dôstojnosť v takej miere, že správaním sa podľa vlastného rozhodnutia, sa človek stáva pánom svojho konania. Ale veľmi záleží na tom v akom zmysle užíva túto svoju dôstojnosť: lebo užívanie slobody prináša najvyššie dobro, ale aj najväčšie zlo. Zaiste človek má voľnú ruku pri riadení sa rozumom, v nasledovaní mravne dobrého a v usilovaní sa o priamu cestu za svojim najvyšším cieľom. Ale práve tak sa môže odchyliť všetkými možnými smermi, keď sa vydá za klanými predstavami dobra, môže porušiť mravný poriadok a vrhnúť sa do skazy, ktorú si dobrovoľne vyvolil.

Ježiš Kristus, osloboditeľ ľudského pokolenia, obnovil a zdokonalil pôvodnú dôstojnosť našej prirodzenosti. Mocne tiež posilnil vôľu človeka a skrze nádej na večnú blaženosť na onom svete mu darom Svojej milosti tu na zemi, dal zameranie na ešte vyššie dobro. V rovnakom zmysle sa o toto vznešené dobro slobody zaslúžila katolícka Cirkev a bude tak vždy činiť: lebo je jej úlohou sprostredkovať po všetky časy prejavy priazne, ktorými nás Ježiš Kristus obdaroval. Avšak nie je malý počet tých, ktorí považujú Cirkev za nepriateľa ľudskej slobody. Dôvodom toho je určitý nesprávny a zvrátený úsudok o slobode samotnej, sčasti totiž falšujú jej správny pojem a sčasti ju nepatrične rozširujú tým, že do jej oblasti zahŕňajú mnohé, čo slobode, ako učí zdravý rozum, nie je dovolené.

2. Už skôr, totiž v našej encyklike *Immortal Dei*, sme sa vyslovili o tzv. moderných slobodách a oddelili správne od nesprávneho. Zároveň sme ukázali, že to čo je na týchto slobodách dobré, je tak staré ako pravda sama, preto to Cirkev vždy nanajvýš ochotne schvalovala a uplatňovala v živote. Čo z novôt pribudlo, to tvorí - po preverení ich pravdivosti - určitý nečistý podiel toho, čo má svoj pôvod v búrlivých časoch a v bezuzdnej túžbe po novotách.

Mnohí sa ale tvrdošijne držia vlastného názoru, že tieto moderné slobody sú vraj aj v tom, čo je v nich rúhavé, najväčšou ozdobou našej doby a vytvorili vraj nutný základ, na ktorom spočíva občiansky život. Tam kde tieto slobody chýbajú, sa vraj nedá vytvoriť dokonalá vláda v rámci štátneho zriadenia. Preto považujeme za nevyhnutné, s ohľadom na verejný prospech, sa tejto otázke zvlášť venovať.

3. Prejdime priamo k otázke o mravnej slobode, či sa už týka jednotlivých osôb alebo spoločnosti. Každopádne by mohlo byť užitočné pripomenúť niekoľko poznámok o prirodzenej slobode, lebo tá je svojou celkovou odlišnosťou od mravnej slobody, napriek tomu prameňom a nutným východiskovým bodom, prirodzene daným pre každý druh slobody.

Prirodzená sloboda sa vyskytuje, podľa všeobecného úsudku a spoločného presvedčenia - z toho dôveryhodne zaznieva hlas prirodzenosti - len u bytostí obdarených rozumom. Práve v prirodzenej slobode zjavne spočíva dôvod, prečo človek môže byť považovaný za skutočného pôvodcu svojich činov a správania. A to plným právom: lebo ostatní tvorovia sú riadení len svojimi zmyslami, keď z popudu svojej prirodzenosti hľadajú to, čo im prospieva a utekajú pred tým, čo im škodí. Oproti tomu človek v každom svojom konaní nasleduje svoj rozum. Rozum ale konštatuje, že všetky statky tohto sveta a tiež každý jednotlivito skutočne existujú, ale že práve tak by mohli nebyť. Práve v tom rozum spoznáva, že žiadny z nich

nemusíme nevyhnutne využívať, a tak ich predstavuje slobodnej voľbe vôli, aby si z nich vybrala a rozhodla na základe vlastného odobrenia. O tejto tzv. kontingencii (náhodnosti výberu) všetkých ponúkaných statkov si môže človek vytvoriť úsudok práve preto, lebo v ňom sídli jednoduchá, duchovná a myslenia schopná duša, ktorá teda nie je vytvorená hmotným svetom a nezávisí od hmoty pre jej existenciu; ale ktorá je bezprostredne stvorená Bohom, a ktorá ďaleko prevyšuje stav vecí materiálnych, má svoj vlastný život a rozhodovanie, takže chápe nezmeniteľné a nevyhnutné dôvody pre to, čo je pravdivé a dobré a zisťuje, že všetky jednotlivé dobré nie sú nutnými dobrami. Keď sa teda zistí, že duša človeka je nesmrteľná a obdarená rozumom a nie je viazaná pomínutelnou telesnosťou, je pevne položený základ prirodzenej slobody.

4. Práve tak ako jednoduchosť, duchovnosť a nesmrteľnosť ľudskej duše, tak ani slobodu nehlásal nikto hlasnejšie a nebránil vytrvalejšie než katolícka Cirkev. Tieto pravdy Cirkev vždy udržiavala a učila ich ako dogmy viery. Keď heretici alebo novátori napadli slobodu človeka, Cirkev vždy obhajovala a chránila toto ušľachtilé dobro pred zničením.

História svedčí o horlivosti, s ktorou sa postavila proti nezmyselným snahám manichejcov a im podobných. Je všeobecne známe ako vhodne a dôrazne bojovala za ľudskú slobodu v novšej dobe, ako napr. na Tridentskom koncile, ako i neskôr proti stúpencom jansenizmu a ako v žiadnej dobe a na žiadnom mieste nenechala zapustiť korene fatalizmu.

5. Tak, ako bolo uvedené, je teda sloboda vlastná tým, ktorí sú obdarení rozumom. Sloboda sama však nie je nič iné, ak uvažujeme o jej podstate, ako schopnosť zvoliť si to, čo slúži účelu: lebo kto má moc zvoliť si jednu medzi viacerými možnosťami, ten je pánom svojho konania.

Dôvod, prečo o nejakú vec usilujeme, je dobro, ktoré sa nazýva užitočné dobro (*bonum utile*). Keďže dobro, je ako také správnym predmetom našej túžby, z toho vyplýva, že sloboda voľby je schopnosťou vôle, alebo skôr je totožná s vôľou, pokiaľ má vo svojej činnosti možnosť voľby.

Vôľa však nie je nijako vzbudená, ak jej nesvieti ako pochodeň poznanie ducha, tzn.: vôľou žiadané dobro je preto s nutnosťou niečo dobré, pretože to bolo skúmané rozumom. A to tým skôr, pretože pri každom úkone vôle, rozhodnutí voľby predchádza vždy úsudok o pravej povahe statkov a ktorému z nich dať prednosť pred ostatnými. Ale súdiť, ako uzná každý rozumný človek, je vecou rozumu a nie vôle. Keď je preto sloboda vlastná vôli, ktorá je podľa prirodzenosti žiadosťou riadenou rozumom, potom z toho vyplýva, že tiež sloboda, tak ako vôľa, sa vzťahuje na dobro, zodpovedajúce rozumu.

6. Oboje, sloboda i vôľa, sú však nedokonalé a tak sa preto môže stať a často sa stáva, že rozum predkladá vôli len zdanlivé dobro, ktoré ale v skutočnosti nie je dobré a vôľa potom o to usiluje. Je to určitý nedostatok, zlyhanie moci sa mýliť a skutočne sa mýliť. To je dôkaz pre nedokonalosť našej schopnosti myslieť. Usilovanie o klamné, zdanlivé dobro ukazuje skutočnosť slobody vôle - podobne ako choroba ukazuje, že sme nažive. Toto usilovanie potom ale predstavuje zlé poňatie slobody. Práve preto, že vôľa je závislá na rozume, tak je zneužitím vôle, ak vôľa túži po niečom, čo odporuje zdravému rozumu. Takouto chybou je od základu zhanobená sloboda. Boh je nekonečne dokonalý, pretože je najvyššia Múdrost' a vo svojej podstate Dobro, je tiež nanajvyš slobodný, z toho dôvodu nemôže žiadnym spôsobom chcieť mravné zlo (*malum culpae*). Práve tak to nemôžu chcieť blažení v nebi, lebo pozerajú na Boha, najvyššie Dobro. Vtipne poznamenal Augustín a iní voči pelagiánom: Keby možnosť odklonu od dobra bola prirodzená a predstavovala dokonalú slobodu, potom by Boh, Ježiš Kristus, anjeli a svätí v nebi, všetci ktorí túto možnosť nemajú, neboli buď slobodní, alebo by potom boli menej dokonalí ako nedokonalý človek tu na zemi.

Túto záležitosť často preberal anjelský učiteľ (sv. Tomáš Akvinský) v úvahách o tom, že schopnosť hrešiť nie je slobodou, ale otroctvom. K slovám Krista Pána: "Kto hreší, je otrokom hriechu,"¹ poznamenáva toto:

¹ Jn 8, 35

"Každá vec je tým, čo jej podľa jej prirodzenosti prislúcha. Ak je teda pohybovaná niečím cudzím, nejedná z vlastného popudu, ale z pôsobenia niečoho iného: to je ale otroctvo. Človek je predsa podľa svojej prirodzenosti bytosť rozumová. Ak je teda pohybovaný rozumom, je pohybovaný z vlastného popudu a je samostatne činný. To znamená slobodný. Keď ale človek hreší, koná proti rozumu a potom je pohybovaný iným a stáva sa obeťou cudzieho zavinenia, a preto: Kto hreší, je otrokom hriechu". Aj samotní starí filozofi to zreteľne spoznali, zvlášť tí, ktorí učili, že len múdry môže byť slobodný. Za múdreho ale u nich, ako je známe, platil len ten, ktorý sa naučil žiť natrvalo podľa prirodzenosti, t.j. úctyhodne a cnostne.

7. Vzhľadom na takúto povahu ľudskej slobody muselo sa jej dostať primeranej podpory a ochrany, aby smerovala svoje činy k dobrému a aby ju odvrátila od zlého. Inak by sloboda vôle bola človeku daná na veľkú škodu. Preto bol za prvé nutný zákon, t.j. pravidlo na to, čo treba robiť a čoho sa vyvarovať. Pre bytosti bez vedomia, ktoré konajú podľa nutkania zmyslov, nemôže existovať zákon vo vlastnom zmysle slova, pretože v celej svojej činnosti sledujú pud prirodzenosti a nemôžu konať samé od seba žiadnym iným spôsobom. Slobodné bytosti, ale práve preto, že sa tešia slobode, majú možnosť konať alebo nekonať, konať tak či onak, voliť podľa svojej vôle, pričom tomu predchádza onen spomínaný úsudok rozumu. Tento úsudok neurčuje len to, čo je podľa svojej prirodzenosti úctyhodné a čo hanebné, ale aj to, čo je dobré a je potrebné vykonať a čo je zlé a čoho sa varovať. Je to rozum, ktorý vôle predpisuje o čo sa má usilovať a čoho sa má varovať, aby človek mohol dosiahnuť svoj najvyšší cieľ a čo všetko pre to musí urobiť.

Tento poriadok rozumu nazývame zákonom. Najhlbší dôvod, v čom zároveň tkvie zákon i jeho nevyhnutnosť, je potrebné hľadať v slobodnej vôli človeka samého, naše rozhodnutie vôle musí totiž zostať v súlade s pravdivým rozumom. Nie je preto nič tak falošné a zvrátené ako si myslieť a tvrdiť: keďže človek je od prirodzenosti slobodný, preto by mal byť bez zákona - lebo to by znamenalo to isté, ako tvrdiť: k slobode nutne patrí byť nezávislý na rozume. V skutočnosti je to skôr naopak: pretože človek je od prirodzenosti slobodný, musí byť podriadený zákonu. Tak zákon riadi človeka v jeho konaní - prisľúbenie odmeny a hrozba trestu sa mu stávajú pohnútkou k dobrému a zadržujú ho od zlého.

8. Takúto povahu má prirodzený zákon, najzákladnejší zo všetkých. Je vpísaný a vtlačенý do duše každého jednotlivého človeka, lebo to nie je nič iné ako ľudský rozum sám, ktorý tu rozkazuje správne konať a zakazuje konať zvrátene. Tomuto príkazu rozumu ale prislúcha sila zákona len preto, že je hlasom a tlmočníkom vyššieho rozumu, ktorému máme podriadiť svojho ducha a svoju slobodu. Lebo keď zákon ukladá povinnosti a prepožičiava práva, celý jeho význam sa opiera o autoritu, t.j. o odôvodnenú moc určovať povinnosti a práva a rovnako tak trestami a odmenami urobiť nezrušiteľným to, čo je uložené. To všetko by však nemohlo byť medzi ľuďmi verejne uskutočniteľné, keby bol človek sám sebe najvyšším zákonodarcom, ktorý predpisuje sám svojmu konaniu jeho pravidlá. Z toho teda vyplýva, že prirodzený zákon je večný zákon sám, ktorý je vštepený rozumným bytostiam a tie sú ním priťahované k cieľu im určenému a k zodpovedajúcemu správaniu. Večný zákon je večný rozum Stvoriteľa a Vládca celého sveta, samého Boha. S týmto pravidlom, ktoré určuje naše konanie a zadržuje od hriechu, spojila Božia dobrota ešte určité ochranné prostriedky, ktoré sú zvlášť prispôsobené na mravné posilnenie človeka a ovládanie jeho vôle. Prvým a najvýznamnejším z nich je sila Božej milosti. Tá osvecuje ducha, vyzbrojuje vôľu spásnou vytrvalosťou a povzbudzuje vždy k mravne dobrému: robí ju lepšie pripravenou a dosahuje väčšiu istotu pri užívaní našej vrodenej slobody. Z tohto dôvodu je preto úplne nepravdivé, že zasahovaním Boha sa znižuje miera slobody našich úkonov vôle. Lebo moc Božej milosti sa zmocňuje človeka v jeho vnútri a zodpovedá zameraniu jeho prirodzenosti, pretože vychádza od Stvoriteľa ako našej duše, tak celej našej slobody, ktorý uvádza do činnosti každú vec podľa jej prirodzenosti. Ako poznamenáva Anjelský učiteľ, milosť Božia má tú podivuhodnú zvláštnosť a schopnosť zachovať každú prirodzenosť v jej bytí, ako aj udržiavať druh a spôsob jej činnosti, silu a účinnosť každej jednotlivéj z nich, pretože vychádza od Toho, ktorý túto prirodzenosť vytvoril.

9. Čo sme uviedli o slobode jednotlivcov, to bez ťažkostí nachádza uplatnenie u ľudí, žijúcich v spoločnosti. Lebo ako pôsobí rozum a prirodzený zákon u jednotlivého človeka, tak pôsobí v spoločnosti ľudský zákon, ktorý je vydávaný pre spoločné blaho občanov. Niektoré z týchto zákonov sa vzťahujú na to, čo je podľa prirodzenosti dobré alebo zlé, nariaďujú jedno, zakazujú druhé, s pripojením zodpovedajúcich trestov. Avšak tieto zákony nemajú svoj pôvod v ľudskej spoločnosti, pretože spoločnosť nie je pôvodcom ľudskej prirodzenosti. Preto spoločnosť nevytvára ani dobro, zodpovedajúce prirodzenosti, ani zlo, odporujúce prirodzenosti. Dobro a zlo sú tu už skôr pred spoločnosťou, vychádza úplne z prirodzeného zákona, a musí sa preto odvodzovať zo zákona večného. Príkazy prirodzeného zákona, ktoré do seba pojme ľudské zákonodarstvo, majú preto silu nie len ľudského zákona, ale spájajú v sebe oveľa vyššiu a vznešenejšiu prikazujúcu moc, ktorá vychádza z prirodzeného zákona samého a zo zákona večného. Vzhľadom na druh ľudských zákonov je zväčša úlohou občianskeho zákonodarcu, použitím pevných verejných zásad, priviesť občanov k poslušnosti a zločincov a ľudí náchylných k priestupkom udržať v medziach, aby sa títo zdržiavali zla a boli privedení k úsiliu po dobre, alebo aby prinajmenšom nemohli spôsobiť občianskej spoločnosti ani škodu, ani ujmu.

Existujú však aj iné zákony občianskej spoločnosti, ktoré nevychádzajú priamo ale vzdialene z prirodzeného zákona a vzťahujú sa na rôzne veci, o ktorých prirodzený zákon pojednáva len všeobecne a neurčite. Tak napr. prirodzenosť prikazuje, aby všetci občania prispievali k verejnému pokoji a blahobytu. Čo majú pre toto urobiť, akým spôsobom, aká má byť ich činnosť - to nestanovuje prirodzenosť, ale je určované ľudskou múdrosťou. Tento životný poriadok, prezieravo premyslený a oprávnenou vrchnosťou do všetkých podrobností predpísaný, tvorí ľudský zákon vo vlastnom zmysle. Tento zákon prikazuje, aby všetci občania pracovali za účelom dosiahnutia cieľa stanoveného štátom a zakazuje odchyľovať sa od neho.

10. Tým, že je v zhode a podporne nadväzuje na prirodzený zákon, vedie k mravne dobrému a zdržuje od toho, čo tomu odporuje. Z toho vyplýva, že normy a pravidlá pre slobodu, tak jednotlivcov, ako i celej ľudskej spoločnosti, celkom spočívajú na večnom zákone Božom. Pre ľudskú spoločnosť preto nespočíva pravá sloboda v tom, že každý robí, čo sa mu zapáči - to by štátnemu zriadeniu prinieslo veľký neporiadok, zmätok a zrútenie - ale pozostáva v tom, že štátne zákony nás zároveň podporujú, aby sme mohli viesť život podľa príkazov večného zákona. Sloboda vládcov ale nespočíva v tom, že môžu bez dôvodov niečo prikazovať. To by bolo hanebné, takže by to muselo priviesť ku skaze aj štátne zriadenie. Skôr musí pravá podstata ľudských zákonov spočívať v tom, že ich pôvod z večného zákona je jasne poznateľný a že nimi nie je nariaďované nič, čo nie je obsiahnuté vo večnom zákone ako východisku každého práva. Mimoriadne múdro preto hovorí sv. Augustín: „*Myslím si, že zároveň vidíte, že v tomto pozemskom zákone nie je nič iné spravodlivé a zákonné, iba to, čo ľudia z tohto večného zákona odvodili.*“² Keby potom malo byť nejakou mocou vydané ustanovenie, ktoré by bolo v rozpore so zákonom zdravého rozumu a bolo by na škodu spoločnosti, potom by nemalo žiadnu zákonnú moc, pretože by nebolo žiadnou smernicou spravodlivosti a odcudzovalo by ľudí od dobra, pre ktorých tá spoločnosť existuje.

11. Preto povaha ľudskej slobody, bez ohľadu na to, či sa uvažuje pri jednotlivcoch alebo v spoločnosti, či už u tých, ktorí prikazujú, alebo u tých, ktorí počúvajú, predpokladá nevyhnutnosť poslušnosti nejakému najvyššiemu a večnému zákonu, ktorý nie je nič iné ako autorita Boha, prikazujúceho dobro a zakazujúceho zlo. A vzdialená tomu, že by bola sloboda, táto nanajvyš oprávnená nadradenosť Boha, zrušená alebo nejakou obmedzená, nachádza táto sloboda v nej navyše svoju ochranu a naplnenie. V tom spočíva pravé naplnenie všetkých bytostí: aby sa usilovali a dosiahli svoj cieľ. Ale najvyšší cieľ, o ktorý má ľudská sloboda usilovať, je Boh.

12. Túto nanajvyš pravdivú a vznešenú náuku spoznáваме už svetlom samého rozumu. Cirkev, poučená o nej príkladom a učením svojho Božského zakladateľa, ju všade rozšírila a držala sa jej. Podľa týchto zásad

² O slobodnej vôli, kniha I., kap. 6., čl. L5

posudzovala vždy svoj vlastný úrad a vyučovala v nich kresťanské národy. V oblasti mravov stoja zákony evanjelia nielen vysoko nad pohanskou múdrosťou, ale navyše človeka výslovne vyzývajú k neslýchane svätému životu predkov a privádzajú ho k tomu, že tým prichádza do väčšej blízkosti k Bohu a získava tak zároveň väčšiu slobodu.

Cirkev vždy veľmi silne vystupovala na ochranu a záštitu občianskej slobody národov. Nie je tu miesto na vypočítavanie jej zásluh v tomto smere, stačí poukázať na jedno: na otroctvo, túto starú hanbu pohanských národov, ktoré bolo odstránené z veľkej časti snahou a sprostredkovaním Cirkvi. Rovnoprávnosť a pravé bratstvo (Germanitas) medzi ľuďmi hlásal ako prvý zo všetkých Ježiš Kristus a bola to len ozvena Jeho slov, keď apoštoli kázali: „Už niet Žida, ani Gréka, ani barbara, ani Skýta, ale všetci ste bratia v Kristovi.“ Vplyv Cirkvi v tomto smere je tak veľký a tak všeobecne známy, že nech už vkročila svojou nohou na akékoľvek územie, surové zvyky jej divokých obyvateľov nemohli dlho obstáť: v krátkej dobe nasledovala miernosť za krutosťou, svetlo pravdy za temnotou barbarstva. Ale aj civilizovaným národom Cirkev preukazovala vždy veľké dobrodenia: či už tým, že voči nespravodlivosti a násiliu kládla odpor, alebo chránila nevinných a slabých pred škodami, alebo konečne tým, že sa usilovala o štátne zriadenie a dosiahnutie takého pevného poriadku, ktorý by občania milovali pre jeho spravodlivosť a cudzinci sa ho obávali pre jeho silu.

13. Okrem toho je jasne zdôvodnenou povinnosťou mať úctivú bázeň pred autoritou a poslušne sa podriaďovať spravodlivým zákonom. Tak nájdú občania v sile a bdelosti zákonov ochranu proti zlomyseľnému porušovaniu práva. Riadna moc je od Boha, a kto sa protiví moci, protiví sa príkazom Boha. Týmto spôsobom sa poslušnosti dostáva vznešenej dôstojnosti, lebo je takto preukazovaná najoprávnenejšej a najvyššej autorite. Keď ale chýba právo k rozkazovaniu, alebo kde bolo niečo porušené, čo je proti rozumu, proti večnému zákonu a proti príkazu Boha, potom je právom neposlúchnuť, totiž neposlúchnuť človeka, aby sa preukázala poslušnosť Bohu. Týmto spôsobom je uzavretý prístup tyranii a občianska moc nemôže na seba strhnúť všetko. Každému jednotlivému občanovi, spoločnosti a všetkým údom štátneho zriadenia zostáva zachované vlastné právo: všetci požívajú v plnej miere tú pravú slobodu, ktorá ako sme ukázali, spočíva v tom, že každý môže žiť podľa zákonov a zdravého rozumu.

14. Keď je všeobecne reč o slobode, keby sa pod tým myslela len oprávnená a mravná sloboda, ako vyplýva z nášho výkladu a prirodzenosti vecí, potom by sa nikto neodvážil kárať Cirkev, ako sa nanajvýš neoprávnene deje, akoby bola nepriateľská slobode jednotlivca alebo štátnemu zriadeniu. Ale po vzore Lucifera, ktorý vyriekol rúhavé slová „*Nebudem slúžiť*“, sa mnohí usilujú pod rúškom slobody o absurdnú bezuzdnosť. K tým patria stúpenci tak veľmi rozšíreného a vplyvného spôsobu života, ktorí odvodzujú svoje meno od slobody (libertas) a chcú byť nazývaní liberálmi.

15. To o čo sa naturalisti alebo racionalisti usilujú vo filozofii, o to sa snažia priaznivci liberalizmu, ktorí realizujú princípy stanovené naturalizmom, v oblasti morálky a politiky. Základná doktrína racionalizmu je nadradenosť ľudského rozumu, ktorý odmietajúc podriadenie sa Božskému a večnému rozumu, ohlasuje svoju vlastnú nezávislosť a je sám o sebe najvyšším princípom, pôvodcom a sudcom každej pravdy.

Rovnakým spôsobom stúpenci liberalizmu popierajú akúkoľvek Božskú moc, ktorú by sme v živote mali počúvať, tvrdia, že každý je sám sebe zákonom. Podľa toho hlásajú mravnú náuku, ktorú nazývajú nezávislou. Tá, pod zdaním slobody, zbavuje vôľu podriadenosti na Božích príkazoch a súčasne sa snaží človeku priniesť neobmedzenú bezuzdnosť.

Lahko je možné spoznať čo z toho obzvlášť vyplýva pre ľudskú spoločnosť. Ak sa raz upevní názor, že človek nemá nad sebou nikoho vyššieho, potom z toho vyplýva, že puto ktoré zjednocuje občiansku spoločnosť, nie je dané Niekým, kto stojí mimo a nad človekom, ale že sa má hľadať v slobodnej vôli jednotlivcov: potom má štátna moc svoj konečný pôvod v množstve (v ľude). A ak v súkromnom živote je rozum jednotlivca jediný smerodajný pre každé konanie, potom je to rozum všetkých pre všetky spoločné verejné záležitosti. V dôsledku toho všetka moc spočíva vo väčšine a väčšina národa je pôvodcom všetkého práva a povinností.

To úplne odporuje prirodzenosti, a to nielen človeka, ale podstate všetkých stvorených vecí. Odmietnuť akúkoľvek väzbu spojenia medzi človekom alebo občianskou spoločnosťou na jednej strane a Bohom Stvoriteľom a teda najvyšším zákonodarcom na strane druhej, zjavne odporuje prirodzenosti nielen človeka, ale aj všetkých stvorených vecí; pretože všetky účinky musia byť nevyhnutne nejakým spôsobom spojené s ich príčinou, z ktorej vzišli. Všetko stvorené bytie totiž môže dosiahnuť svoju dokonalosť len vtedy, keď zaujme postavenie a stupeň, aké si vyžaduje prirodzený poriadok: totiž aby nižšie bolo podriadené vyššiemu a počúvalo ho.

16. Okrem toho je ale táto náuka obzvlášť záväzná tak pre súkromný život ľudí, ako aj pre štáty. Lebo ak je to skutočne rozum človeka, ktorý jediný rozhoduje o tom, čo je vlastne pravdivé a dobré, potom je odstránený samotný rozdiel medzi dobrým a zlým. Potom sa už nebude rozlišovať podľa večnej pravdy o tom, čo je hanebné a čo je úctyhodné, ale bude to závisieť na názore a chuti jednotlivcov: čo je príjemné, to je tiež dovolené. Takáto mravná náuka nemá spravidla silu na to, aby odstránila a upokojila búrlivé vášne, preto je tým vytýčená cesta ku skaze na ceste životom.

Vo verejnom živote sa štátna moc oddelí od svojho pravého a prirodzene daného základu, o ktorý sa pri podpore všeobecného blaha opiera celá jej moc. Je to potom vôľa väčšiny ľudu, ktorej potom prislúchajú zákonné rozhodnutia, čo sa má alebo nemá robiť - to je cesta úpadku do panstva tyranie. Ak je raz popretá Božia nadvláda nad človekom a nad spoločenstvom ľudí, potom už v dôsledku toho neexistuje ani žiadne verejné náboženstvo a všetky náboženské záležitosti budú opomínané. Opierajúc sa o svoju domnelú suverenitu bude množstvo ľudí stále náchylné k nepokojom a k povstaniam. Keď vymiznú povinnosti a svedomie, zostane na ovládnutie verejnosti už len moc. Tá ale nie je sama o sebe schopná udržať v medziach požiadavky ľudu. To dostatočne dokazuje každodenný boj proti socialistom a iným búriacim sa skupinám, ktorí sa už dávno uzniesli na tom, že od základu rozvrátia spoločnosť. Kto sa na vec pozerá nezaujatý, ten by mohol rozhodnúť, či takéto náuky podporujú pravú ľudskú slobodu, alebo túto skôr prevracajú a dokonca ju úplne ničia.

17. Je isté, že nie všetci stúpenci liberalizmu zdieľajú také názory, pretože tieto sú sami o sebe tak nehorázne, že naháňajú hrôzu a sú práve tak evidentne falošné, ako sú aj príčinami najväčších ziel. Prinútení mocou pravdy mnohí z nich neváhali pripustiť, že takéto sloboda je zlá. Je to falošná sloboda, ktorá keď sa stále viac rozmáhala a zabúdala na pravdu a spravodlivosť, vyvolala bezuzdnosť. Preto musí stáť pod vedením a riadením zdravého rozumu, práve preto musí byť podriadená nutnému nasledovaniu prirodzeného práva a večného zákona. Domnievajú sa potom, že sa tu treba zastaviť: popierajú, že slobodný človek by mal byť podrobený Božím zákonom, okrem tých, ktoré nám dal prostredníctvom prirodzeného rozumu.

Avšak práve tým sa dostávajú do rozporu sami so sebou. Lebo ak máme - ako sami pripúšťajú, a nikto to nemôže poprieť - počúvať vôľu Božiu, najvyššieho zákonodarcu, keďže človek je plne v rukách Božích a k Bohu smeruje, potom z toho vyplýva, že nikto nemôže odoprieť povinnú poslušnosť Jeho zákonodarnej autorite. Áno, keď sa ľudský duch z toho vymaní a chce sám určovať, ktoré a aké veľké sú práva Božie a aké sú Jeho úlohy, potom má pred Božími príkazmi úctivú bázeň len zdanlivo a nie v skutočnosti a namiesto autority a prozreteľnosti Božej nastupuje vlastný úsudok.

Preto musí byť uznaný večný zákon s nenarušiteľnou úctivou bážňou ako pravidlo života a z toho potom tiež všetky ostatné zákony, ktoré Boh vytýčil vo svojej nekonečnej múdrosti a moci na akejkoľvek Ním určenej ceste a ktoré spoznávame podľa jasných a nespochybniteľných znamení. To platí tým viac preto, že tento druh zákonov - keďže majú rovnaký pôvod a toho istého pôvodcu ako zákon večný - je v úplnom súlade s rozumom a zákon prirodzený je nimi zdokonaľovaný. Tento druh zákonov obsahuje totiž náuku, danú samým Bohom: pobáda a riadi nášho ducha a vôľu, aby sa nezmiatli. Kiež by preto zostalo tak sväté a

neporušené to, čo sa nemôže a ani nemá rozdeľovať a vo všetkých oblastiach bola preukazovaná odovzdaná poslušnosť Bohu, ako to predpisuje prirodzený rozum.

18. Trochu umiernenější sú v názoroch tí, ale napriek tomu si sami sebe protirečia, ktorí síce uznávajú v Božích zákonoch pravidlá pre mravný život jednotlivcov, ale nie pre štát. Podľa ich názoru je možné odchyliť sa v zákonoch štátu od Božích príkazov a v zákonodarstve nie je potrebné brať žiadnym spôsobom ohľad na ne. Z toho vyplýva skazonosný dôsledok: medzi štátom a Cirkvou by mala nastať odluka.

Avšak absurditu takéhoto tvrdenia nie je ťažké spoznať. Je predsa v povahe spoločnosti, že občanom poskytuje prostriedky a spôsoby na mravne dobré správanie v živote, totiž podľa zákonov Božích, lebo On je prameňom každej mravnej dobroty a každej spravodlivosti. Bolo by predsa zrejmým rozporom, keby sa spoločnosť nemala starať práve o tieto zákony, ba dokonca keby mohla vydávať ustanovenia zamerané proti nim. Okrem toho k povinnostiam najvyššieho štátneho predstaviteľa voči ľudu tiež patrí starať sa nielen o pozemské blaho a vonkajšie záležitosti, ale obzvlášť pomocou múdrych zákonov aj o duchovné statky. Ale nič nie je vhodnejšie na ich podporu ako zákony dané Bohom. Preto tí, ktorí pri riadení štátu ponechávajú bez povšimnutia Božie zákony, spôsobujú odklon vládnej moci od jej pravej úlohy, vyžadovanej samou prirodzenosťou. Avšak ešte dôležitejšie je, čo sme tiež už viac ako raz zdôraznili, ono obojstranné vzájomné vychádzanie si v ústrety oboch mocí, ku ktorému musí občas dochádzať, hoci najbližší účel občianskej moci je iný a tiež pôsobí iným spôsobom, ako je to v prípade duchovnej moci. Lebo obe moci majú predsa rovnakých poddaných a nezriedka sa stáva, že obe moci rozhodujú o tom istom predmete, aj keď nie z rovnakého hľadiska. Každý rozpor je nerozumný a zjavne odporuje nanajvýš múdrej Božej vôli. Preto, pre prípad že sa také niečo niekedy vyskytne, musia byť dané určité normy a pravidlá, ktorými je možné odstrániť príčiny rozkolu a napätia a ktorými sa umožní harmonická spolupráca.

Nie bez príčiny bola táto harmónia porovnávaná so spojením medzi dušou a telom. Toto je užitočné pre obe strany: ak nastane odlúčenie, potom je to skazonosné hlavne pre telo, pretože zhasína jeho život.

19. Pre lepšie objasnenie preto musia byť jednotlivo posúdené rôzne druhy slobody, tak ako sa dnes vytyčujú ako požiadavky našej pokrokovej doby. Začnime tým, čo z hľadiska slobody požaduje pre jednotlivca a čo tak odporuje cnosti nábožnosti: tzv. náboženská sloboda. Základná myšlienka, o ktorú sa táto sloboda opiera, spočíva v tom, že každý má slobodnú vôľu vyznávať akékoľvek ľubovoľné náboženstvo alebo aj vôbec žiadne.

20. Je bez akýchkoľvek pochybností, že najväčšou a najsvätejšou zo všetkých povinností človeka je tá, ktorá ľuďom prikazuje zbožnosť a úctu k Bohu. To vyplýva z toho, že sme neustále pod mocou Božou a sme riadení vôľou a prozreteľnosťou Božou, od Neho sme vyšli a k Nemu sa musíme vrátiť. K tomu pristupuje, že pravá cnosť nemôže byť bez náboženstva: nábožnosť je preto mravná cnosť, ktorej povinnosti sa vzťahujú na všetko, čo vedie k Bohu, ak má byť pre človeka konečným a najväčším dobrom. Preto nábožnosť, ktorá koná to, čo je priamo a bezprostredne zamerané na uctievanie Boha, je na vrchole všetkých cností, ktoré ona riadi a ktoré sa od nej odvíjajú. Ak sa ale pýtame, ktoré z rôznych vzájomne si odporujúcich náboženstiev máme nasledovať, tak nás bez pochyby už zdravý rozum odkazuje k tomu jedinému, ktoré Boh ustanovil a ktoré Jeho prozreteľnosť obdarila istými vonkajšími znakmi, podľa ktorých ich môžu všetci ľudia ľahko spoznať, pretože omyl v tejto tak dôležitej otázke by mal tie najzávažnejšie následky. Sloboda vo vyššie uvedenom zmysle by preto človeku priznávala právo beztrestne porušovať najsvätejšiu povinnosť a spreneveriť sa jej, odvrátiť sa od večne trvajúceho dobra a prikloniť sa k zlému. To však nie je, ako sme povedali, sloboda ale zneužitie slobody, ako aj hanebné otroctvo duše pod hriechom.

21. Keď v súvislosti so životom štátu uvažujeme práve o tejto slobode, potom podľa nej štát nemá dôvod ctiť Boha nejakým verejným spôsobom alebo chcieť Jeho uctievanie, nemá dôvod dávať prednosť žiadnemu náboženstvu, pretože všetky majú byť považované za rovnako oprávnené, bez akéhokoľvek ohľadu na ľud, a to ani tam nie, kde ľud vyznáva katolícke náboženstvo.

To by mohlo byť správne len za predpokladu, že spoločenstvo ľudí v štáte nemá voči Bohu žiadne povinnosti alebo má možnosť beztrestne sa ich zriecť: oboje je ale zjavne falošné. Lebo niet pochýb o tom, že združovanie ľudí do spoločnosti má svoj pôvod vo vôli Božej, či už uvažujeme o jej povinnostiach či o jej forme teda autorite, o jej pôvode alebo o početných a veľkých výhodách, ktoré spoločnosť ľudí človeku prináša.

Je to Boh, ktorý človeka stvoril k spoločenskému životu a umiestnil ho do zväzku bytostí rovnakého druhu, aby v spoločnosti prijal to, čo jeho prirodzenosť vyžaduje a čo by sám pre seba nemohol dosiahnuť. Preto má občianska spoločnosť, práve preto že je spoločnosťou, uznať Boha ako svojho Otca a Pôvodcu a v úctivej bázni mu slúžiť ako svojmu Pánovi a Rodičovi. Štát bez Boha, alebo tiež - čo nakoniec vyjde rovnako - štát, ktorý sa chová ku všetkým náboženstvám ľahostajne a tieto bez rozlišovania uznáva za rovnocenné, stavia sa do protikladu k spravodlivosti a rozumu.

Ak je teda pre štát nevyhnutné, aby sa hlásil k jednému jedinému náboženstvu, má sa hlásiť jedine k pravému náboženstvu. Toto nie je ťažké spoznať, hlavne v katolíckych štátoch, pretože na sebe zreteľne nesú známky pravdy. Rozumní štátnici, ktorí sú na čele vlády, majú teda toto náboženstvo zachovať a chrániť, aby tak múdрым a účelným spôsobom podporovali blaho občanov - keď im o to k čomu sú vlastne zaviazaní, skutočne ide. Verejná moc je tu predsa ustanovená pre blaho ľudí, a hoci jej najbližším cieľom je úloha podporiť šťastný život na tomto svete, napriek tomu nemá človeku život sťažovať, ale skôr uľahčovať, aby človek mohol dosiahnuť to najvyššie a posledné dobro, v ktorom spočíva jeho večná blaženosť. Nevšímaním si náboženstva sa k tomuto však nemôže dospieť.

22. Všetko sme predsa dôkladne uviedli už skôr. Teraz chceme len pripomenúť, že takáto sloboda je ako pre vládnucich, tak i pre ovládaných mimoriadne škodlivá. Oproti tomu náboženstvo prináša neobyčajný prospech: smeruje pôvod každej moci na Boha samého a s najväčšou vážnosťou prikazuje predstaviteľom štátov, aby si boli vedomí svojej zodpovednosti a nevydávali žiadne nespravodlivé a tvrdé príkazy a stáli na čele svojich národov v miernosti a s akousi otcovskou láskou. Práve tak žiada náboženstvo od občanov, aby sa podriaďovali riadnej moci ako sluhom Božím. Tak náboženstvo spája vládu a podriadených nielen putom poslušnosti, ale aj úctivou bážňou a láskou. Zakazuje povstania a každé konanie, ktoré je schopné narušiť verejný poriadok a pokoj, a ktoré preto dáva podnet k ešte väčšiemu obmedzeniu občianskej slobody. Ako veľmi náboženstvo prispieva k podpore dobrých mravov a ako dobré mravy k slobode, o tom sa tu nechceme zmieňovať, lebo rozum to dokazuje a dejiny to potvrdzujú: štát je tým slobodnejší, bohatší a mocnejší, čím stojí na mravne vyššej úrovni.

23. Treba tu tiež v krátkosti pohovoriť o slobode prejavu a neobmedzenej slobode tlače. To, že taká sloboda, ktorá nemá pravidlá a prekračuje akúkoľvek mieru a všetky hranice, nepredstavuje žiadny právny nárok, nepotrebujeme pripomínať. Lebo právo sa vzťahuje na niečo mravne dobré. Ako sme už častejšie uviedli a ešte častejšie musíme pripomínať, je preto nemiestne tvrdiť, že je prirodzenosťou daná a bez rozdielu existuje pravda a lož, mravnosť a zločin. Čo je pravdivé a čo je dobré, to má právo na to, aby sa v rámci slobody v spoločnosti šírilo a aby toto právo mali všetci. Naproti tomu lživé názory, ktoré predstavujú duševný mor a zlozvyky, ktoré ničia charakter a morálny život, by mali byť starostlivo verejnou autoritou potlačené, aby sa nerozširovali na škodu celého štátu.

Je správne, že autoritou zákonov sú práve tak v medziach zadržovaných bludy prostopašného ducha, ktoré sú istotne utláčaním neskúseného ľudu, rovnako ako sa obmedzuje konanie bezprávneho násillia na slabších. A to o to viac, pretože väčšia časť obyvateľstva nie je schopná buď vôbec, alebo len veľmi ťažko sa chrániť pred zdanlivými dôvodmi a klamnými závermi, najmä keď tieto lichotia ich žiadostivosti. Pripustením neobmedzenej slobody prejavu a tlače nezostane už nič sväté a neporušené, nič nebude ušetrené, ani tie najvyššie a nanajvyš pravdivé názory našej prirodzenosti, v ktorých má ľudské pokolenie zároveň verejnú a nanajvyš ušľachtilé dedičstvo. Týmto spôsobom nastupuje všeobecné zatmenie pravdy a - ako sa často

stáva - ľahko získavajú prevahu zhubné, mylné názory každého druhu. Bezuzdnosť sa tým podporuje rovnakou mierou, ako trpí škodu sloboda, zatiaľ čo naopak sloboda je tým väčšia a istejšia, čím viac je spútaná bezuzdnosťou. Naproti tomu tam, kde sa jedná o záležitostiach, na ktoré je možné mať rôzne názory a ktoré sú človeku Bohom zverené, aby ich skúmal, tam by samozrejme mal každý zastávať to, čo si myslí, že je najlepšie a bez prekážok vysloviť, čo si myslí. Nie je to neprirodzené, lebo sloboda tohto druhu nenavádza nikdy človeka na potláčanie pravdy, ale vedie ho často k tomu, aby ju odkryl a vyniesol na svetlo.

24. Rovnako to platí aj s ohľadom na tzv. slobodu vzdelávania. Keďže nie je možné pochybovať o tom, že jedine pravda má naplňovať ducha, v ktorom rozumové bytosti nachádzajú im zodpovedajúce dobro, svoj cieľ a svoje naplnenie, tak aj vzdelávanie má vyučovať len pravdu, či už sa obracia k nevedomým, alebo k múdrym: k tým prvým, aby im oznámilo pravdu, k druhým, aby ich v nej utvrdilo. Preto je výslovnou povinnosťou učiteľa oslobodzovať ducha od omylu a chrániť ho pevnými zásadami proti falošným názorom. Z toho je jasné, ako nerozumná je vyššie uvedená sloboda a ako je naozaj schopná zvrátiť ducha od základu: ak totiž každý verí, že smie byť podľa ľubovôle vyučovaný všetkému, čo si myslí. Takúto bezuzdnosť nemôže štát občanom dovoliť bez toho, aby sa previnil proti svojim povinnostiam. Tým menej potom, keď autorita učiteľa má veľký vplyv na poslucháčov a žiak sám je len veľmi zriedka schopný preveriť, či učiteľ predkladá pravdu, alebo omyl.

25. Preto ak má byť táto sloboda mravne dobrá, potom sa musí tiež pohybovať v pevných hraniciach, aby sa vzdelávanie neobrátilo na nástroj náказы. Učiteľ má učiť jedine a len pravdu. Tá je dvojakého druhu: jedna sa týka prirodzeného poriadku, druhá nadprirodzeného. Prirodzené pravdy, ako najvyššie zásady prirodzeného rozumu a bezprostredné dôsledky vyplývajúce z nich, vytvárajú určitým spôsobom spoločné dedičstvo ľudského pokolenia. Na nich, na tejto základni spočíva mravnosť, spravodlivosť, náboženstvo, ba samo prepojenie ľudskej spoločnosti. Nebolo by preto nič zločinnejšie a bláznivejšie a viac poškodzujúce ľudskú prirodzenosť ako beztrestne pripúšťať ich poškodzovanie a narušovanie.

26. S nie menšou náboženskou starostlivosťou musíme zachovať ten veľký a posvätný poklad pravdy, ktorý nás Boh sám naučil. Mnohými a objasňujúcimi dôkazmi zisťujú teológovia základné Božie nauky, určité základné pravdy ako existenciu Božieho zjavenia, vtelenie jednorodeného Syna Božieho na vydanie svedectva pravdy, ustanovenie Cirkvi ako dokonalej spoločnosti, ktorej hlavou je On sám a ktorej prisľúbil zostať s ňou do konca času. Tejto spoločnosti zveril všetky pravdy, ktoré učil a pri tom stanovil, aby ich zachovávala, chránila a vykladala mocou riadnej autority. Zároveň prikázal všetkým národom, aby poslúchali Jeho Cirkev presne tak, ako Jeho samého. Kto tak neurobí, dôjde do večnej záhuby. Tak je teda celkom jasné, že človek má v Bohu svojho najlepšieho a neomylného Učiteľa, ktorý je prameňom a pôvodcom všetkej pravdy a v Jeho jednorodenom Synovi, ktorý je v lone Otca, cestu, pravdu a život, pravé svetlo, ktoré osvecuje každého človeka, prichádzajúceho na tento svet, ktorého učenie majú všetci počúvať: „Všetkých bude učiť sám Boh.“³

27. Ale v otázkach viery a mravov povolal Boh k účasti na Svojom Božskom učiteľskom úrade Cirkev a vybavil ju Svojou Božskou ochranou, darom neomylnosti. Cirkev je preto najvyššou a najistejšou učiteľskou smrteľníkov a má nedotknuteľné právo na slobodu svojho učiteľského úradu. Cirkev, ktorá čerpá celú svoju silu z nauky prijatej od Boha, v skutočnosti od najstarších čias nemala inú starosť ako svedomito plniť túto úlohu, ktorú jej Boh odovzdal: bola silnejšia než všetky prekážky, ktoré ju obklopovali, a nikdy sa nevzdala boja o slobodu svojho učiteľského úradu. Takýmto spôsobom Cirkev oslobodila celú zem od hanebných povier a zabezpečila znovunadobudnutie jej síl skrze kresťanskú múdrosť. Ale je to sám rozum, ktorý poskytuje plnú jasnosť, že medzi pravdami, zjavenými Bohom, a tými, ktoré poznávame z prirodzeného poriadku vecí, nemôže vzniknúť rozpor. Preto musí byť to, čo by sa niekedy ocitlo s týmito pravdami v rozpore, nutne falošné. Preto sa učiteľský úrad Cirkvi nielen nestavia proti duchu bádania ani proti

³ Ján 6, 45

vedeckým úspechom, ani nie je nepriateľom vzdelania a kultúrneho pokroku ľudstva, ale v skutočnosti im prináša jasné vedenie žiarivého svetla. Z toho istého dôvodu je Cirkvou podstatne podporená ľudská sloboda, lebo je to slovo Ježiša Krista, Spasiteľa, že pravda robí človeka slobodným: „Spoznáte pravdu a pravda vás oslobodí.“⁴ Preto neexistuje žiadny dôvod, prečo by pravá sloboda mala byť osočovaná, alebo prečo by sa skutočná veda mala cítiť poškodená, keď musí niesť spravodlivé a nevyhnutné obmedzenia zákonov súčasne požadovaných Cirkvou a rozumom a ktorými musí byť ľudské učenie kontrolované.

28. Cirkev pri tom má, ako to všade ukazuje skúsenosť, na zreteli najprv a obzvlášť ochranu kresťanskej viery, ale usiluje aj o to, aby bol pestovaný a podporovaný každý druh vyučovania. Lebo korektnosť výuky je sama o sebe chvályhodnou a zasluhuje si, aby sa o ňu usilovalo. A ďalej, čo sa týka učenia akéhokoľvek druhu, aké sa dosahuje zdravým rozumom a ktoré zodpovedá skutočnosti vecí, tak toto nemalo prispievať k objasneniu toho, čo veríme na základe Božieho zjavenia. Cirkev skutočne, k nášmu veľkému prospachu, starostlivo zachovala pamiatky starovekej múdrosti; otvárala všade domovy vedy a dala podnet na intelektuálny pokrok tým, že usilovne podporovala pravé umenie, ktoré obzvlášť okrášľuje a zdobí náš vzdelaný vek.

Ani toto by nakoniec nemalo byť prejdené mlčaním: pre ľudskú činnosť zostáva otvorené nesmierne široké pole, na ktorom by sa mohol prirodzený rozum neobmedzene rozvíjať - totiž vo všetkých otázkach, ktoré nemajú žiadnu súvislosť s kresťanskou náukou viery a mravov, alebo o ktorých Cirkev nevydala žiadne autoritatívne rozhodnutie. Tieto otázky prenecháva na slobodné posúdenie učencom, bez uplatňovania svojej autority. Títo môžu vykonávať svoje bádania o nich bez vyjadrenia z cirkevnej strany.

29. Z toho všetkého je možné pochopiť povahu a charakter tej slobody, ktorú nasledovníci liberalizmu horlivo obhajujú a vyhlasujú. Na jednej strane ju síce pre seba a pre štátne zriadenie natoľko rozširujú, že nemajú žiadne zábrany v tom, aby otvorili dvere a priestor všetkým zvráteným názorom, na druhej strane však kladú Cirkvi do cesty mnohonásobné prekážky a obmedzujú jej slobodu, nakoľko je to len možné, hoci náuka Cirkvi nielenže neposkytuje žiaden podnet k obavám o nejakú ujmu, ale skôr sa dajú od nej očakávať len veľké výhody.

30. Veľmi oslavovaná je tiež tzv. sloboda svedomia. Ak sa ňou rozumie to, že každý môže Boha podľa ľubovôle uctievať alebo nie, potom je toto už vyššie uvedeným dostatočne vyvrátené. Môže byť ale chápaná aj v tom zmysle, že človeku v občianskej spoločnosti je dovolené bez zábran konať Božiu vôľu podľa príkazov svojho svedomia a vykonávať Jeho príkazy. To je pravá a primeraná sloboda, aká prináleží Božím deťom. Najušľachtilejším spôsobom chráni dôstojnosť ľudskej osoby a je pozdvihnutá nad akékoľvek donucovanie a akýkoľvek násilný čin. Takáto sloboda bola Cirkvou vždy vyžadovaná a obzvlášť oceňovaná. Tento druh slobody si pre seba vytrvalo žiadali apoštoli, ju považovali obrancovia viery vo svojich spisoch za nedotknuteľnú, ju posväcovali početné zástupy svojou mučeníckou krvou. A to plným právom, pretože táto kresťanská sloboda podáva svedectvo o najvyššom a absolútne oprávnenom zvrchovanom panstve Boha nad človekom a práve tak o prvej a najvyššej povinnosti človeka voči Bohu. S poburujúcim a neposlušným zmýšľaním nemá nič spoločné a nie je jej nič vzdialenejšie než chcieť odopierať poslušnosť verejnej moci. Lebo ľudská moc má potiaľ právo rozkazovať a vyžadovať poslušnosť svojim príkazom, pokiaľ sa nedostane do rozporu s Božou mocou a pohybuje sa v poriadku, stanovenom jej od Boha. Ale ak je vydaný príkaz, ktorý stojí v zjavnom rozpore s vôľou Božou, potom dochádza k odpadu od tohto poriadku a zároveň k protikladu s Božou autoritou, preto je správne neposlúchnuť.

31. Oproti tomu stúpenci liberalizmu, ktorí prikladajú svetskej moci neobmedzenú plnosť moci a ktorí by chceli viesť život bez akéhokoľvek ohľadu na Boha, nijako neuznávajú spojenie slobody s mravnosťou a náboženstvom, ako sme o ňom hovorili. Preto hanobia každé opatrenie na zachovanie tohto spojenia ako

⁴ Ján 8, 32

porušovanie práva a ako zločin proti štátu. Keby to tak skutočne bolo, potom by nebolo žiadnej vlády tyranie akokoľvek hroznej, ktorej by sme sa nemali mlčky podriaďiť!

32. Je najväčším priáním Cirkvi, aby tieto náuky, o ktorých sme My v podstate a v krátkosti porozprávali, prenikli do reálneho života vo všetkých oblastiach štátneho zriadenia. Lebo v nich je daný účinný liek na ťažkosti našej doby, ktoré naozaj nie sú ani malé, ani zriedkavé a ktoré sú prevažne plodmi týchto tak vysoko cenených slobôd, od ktorých sa očakáva bezpečnosť a sláva. Avšak tieto nádeje zahanbil výsledok: vyrástli z nich nie sladké a liečivé, ale horké a nenávistné plody. Ak potrebujeme ozdravný prostriedok, vráťme sa opäť k zdravým zásadám, na ktorých jedine spočíva zachovanie poriadku, od ktorých môžeme s dôverou očakávať ochranu pravej slobody.

33. Avšak Cirkev s materským porozumením berie do úvahy ľudskú slabosť, ktorá tak ťažko dolieha na ľudí. Neodvracia sa od duchovných prúdov súčasnosti a našich pozemských pomerov. Z týchto dôvodov síce priznáva nároky jedine a len pravde a mravne dobrému, ale oproti tomu nemá námietky proti tomu, keď štátna moc trpí tak mnohé, čo nie je ani správne, ani spravodlivé: buď aby predišla ešte väčšiemu zlu, alebo aby dosiahla či zachovala určité dobro. Aj Boh predsa vo svojej nanajvyšš múdrej Prozreteľnosti trpí, hoci je nanajvyšš dobrý a všemohúci, zlo vo svete: sčasti, aby nebolo zabránené väčšiemu dobru, sčasti, aby nevzniklo ešte väčšie zlo. Je primerané, aby Ten ktorý riadi svet, slúžil za vzor pre riadenie štátov: keď totiž ľudská autorita nemôže zakázať každé jednotlivé zlo, potom musí ponechať mnohému priestor a nechať nepotrestané, čo však právom predsa potrestá Božská Prozreteľnosť.⁵ Aj keď za týchto okolností a kvôli všeobecnému blahu a len preto ľudský zákon môže, alebo dokonca musí trpieť, niečo zlé, tak napriek tomu zákon nemôže a nemá schvaľovať zlé alebo ho ako také chcieť. Lebo zlo ako také je okrádanie o dobro, a preto je v protiklade so všeobecným blahom a o to má predsa zákonodarca usilovať a chrániť ho najlepším možným spôsobom. Aj v tomto smere má ľudský zákon napodobňovať Boha, ktorý síce zlo na svete dopúšťa, ale pritom ani nechce, aby ku zlu dochádzalo, ani nechce, aby k nemu nedochádzalo, ale chce iba pripustiť, že ku zlu dochádza, a to je dobré.⁶ Táto veta Anjelského učiteľa obsahuje v krátkosti celú nauku o trpení zla.

34. Ak však chceme túto otázku správne posúdiť, musíme priznať: štátne zriadenie sa vzdáľuje svojmu ideálu tým viac, čím viac je nútené trpieť v štáte zlo. Okrem toho musí toto trpenie zla, pretože je mierou politickej múdrosti, nájsť svoje hranice v rámci konečného účelu života štátu, t.j. v zdravom všeobecnom stave. Keby mu preto malo prinášať škodu a ak by sa zlo malo tým v štáte ešte zväčšovať, potom v dôsledku toho nie je dovolené mu ustupovať, pretože za takých pomerov sa nedosahuje nič dobré; ak sa ale stane, že kvôli zvláštnym štátnym a pozemským pomerom Cirkev mlčí k určitým moderným slobodám - nie ako by ich schvaľovala, ale že ich ponechanie považuje za účelné - potom by určite pri nástupe lepších časov využila svoju slobodu a napomínaním, varovaním, neustálymi prosbami sa zodpovedne snažila, aby splnila úrad, odkázaný jej Bohom, totiž starostlivosť o večnú spásu ľudí. Avšak pravdou vždy zostane, že všeobecná, bez rozdielu poskytovaná sloboda, ako už sme častejšie zdôraznili, nesmie byť sama o sebe presadzovaná, pretože protirečí rozumu, a to že omyl by mal mať rovnaké práva ako pravda.

35. A čo sa obzvlášť tolerancie týka, musíme sa diviť, ako ďaleko sú stúpenci liberalizmu vzdialení od tej správnej miery múdrosti, ako ju vidíme v Cirkvi. Kým totiž občanom dovoľujú vo všetkých spomenutých otázkach neobmedzenú slobodu, prekračujú všetku mieru a nakoniec dospievajú až tam, že sa zdá, že pre nich pravda a dobré mravy už nie sú viac ako faloš a hanebnosť. Naproti tomu obviňujú Cirkev, stĺp a základ pravdy a nepodplatiteľnú učiteľku čistých mravov, z neznášanlivosti a tvrdosti, pretože táto na základe svojej povinnosti, vytrvalo odmieta tento bezuzdný a hanebný druh tolerancie a jej povoľovanie vyhlasuje za nedovolené. Keď tak liberáli konajú, tak pri tom vôbec nespozorujú, že označujú niečo chvályhodného za

⁵ Sv. Augustín, O slobodnej vôli, kniha I., kap. 6, čl. 14

⁶ Sv. Tomáš Akvinský, Summa Theol., P. I, qu. 19, a. 9, ad 3

chybu. Ale hoci sa toľko chvália svojou toleranciou, sú na ňu v skutočnosti nezriedka skúpi a skrblia s ňou voči katolíkom. A tí istí ľudia, ktorí majú pre každého bez rozdielu márnотratnú slobodu, sa všade zdráhajú ponechať slobodu Cirkvi.

36. Kvôli prehľadnosti krátko zhrňme teraz celú Našu reč do podstatných bodov spolu s dôsledkami, ktoré z nej vyplývajú. Základná myšlienka je tá, že každý človek sa nanajvýš skutočne a trvalo nachádza pod mocou Boha. Preto je ľudská sloboda, ktorá by nebola podriadená Bohu a poddaná Jeho vôli, absolútne nemysliteľná. Popierať existenciu tohto zvrchovaného panstva Boha alebo ho nechcieť strpieť - to nie je otázkou slobodného človeka, ale toho, kto svoju slobodu zneužíva na vzburu. A z takéhoto zamerania ducha sa vyvíja a v ňom pozostáva základná chyba liberalizmu. Ten má ale rôzne formy. Práve vôľa sa môže rôznym spôsobom ako aj v rôznom stupni spreneverovať poslušnosti, ktorá prislúcha Bohu alebo tým, ktorým Boh dal podiel na svojej moci.

37. Zásadne odmietajú zvrchované panstvo najvyššieho Boha a úplne sa vzpierajú akejkoľvek poslušnosti, ako vo verejnom živote, tak aj v súkromnom živote, to je najväčším zvrátením slobody, a preto zároveň aj najhorším druhom liberalizmu. O ňom preto úplne platí to, čo sme doteraz proti nemu povedali.

38. Úzko s tým je spojená náuka tých, ktorí každopádne uznávajú zvrchované panstvo Boha, nášho Stvoriteľa a Pána, ako nutnosť, pretože na Jeho mocnej vôli spočíva celý prírodný poriadok, ale drzo odmietajú brať ohľad na zákony viery a mravov, ktoré sú nadprirodzené a Bohom zjavené. Ako veľmi sa aj oni mýlia a protirečia sami sebe, videli sme vyššie. Táto náuka tvorí hlavnú a základnú myšlienku, na ktorej spočíva tá zhubná zásada o odluke Cirkvi od štátu. A napriek tomu je jasné ako slnko, že obe moci, hoci sa vo svojich úlohách líšia a nemajú rovnakú dôstojnosť, predsa majú svorne spolupracovať a vzájomne si v zhode poskytovať služby.

39. V tejto otázke vznikli dvojaké názory. Väčšina totiž chce odlúčiť štát od Cirkvi úplne, a síce tak, že podľa ich názoru má Cirkev zostať vo všetkých právnych vzťahoch verejného života, v inštitúciách, v zákonoch a v štátnych úradoch a vo vyučovaní mládeže úplne nepovšimnutá, tak ako by vôbec neexistovala. Nanajvýš je jednotlivým občanom dovolené, ak sa im to zdá dobré, vykonávať svoje náboženstvo súkromne. Voči týmto platí celá váha argumentov, ktorými sme vyvrátili názory, že záležitosti Cirkvi a štátu by sa mali úplne oddeliť. K tomu ešte pristupuje, že je úplne nemiestne, aby jednotlivý občan štátu mal Cirkvi preukazovať úctu, ale štát ako celok by ňou smel opovrhovať!

40. Tí druhí nepopierajú existenciu Cirkvi: to sa im zdá byť nemožné, ale upierajú jej charakter dokonalej spoločnosti, ktorej ako takej, od začiatku patrí právo. Tvrdia, že Cirkvi neprislúcha vydávať zákony, vynášať rozsudky, postihovať trestami, ale má vraj dávať len napomenutia, rady a smernice, ktorým sa máme podriaďovať len z vlastného popudu a dobrovoľne. Touto pochabosťou je znetvorená podstata tejto Božej spoločnosti, oslabená a obmedzená jej autorita, učiteľský úrad a celá jej pôsobnosť. Zároveň sa rozširuje mocenská oblasť svetského zákona natoľko, že Cirkev Božia je podrobovaná vláde a moci štátu nie inak než nejaké slobodné združenie občanov. Toto je vyvrátené dôkazmi, ktoré používajú apologéti a ktoré sme tiež zdôraznili My, konkrétne v Našej encyklike *Immortal Dei*. Z toho vyplýva, že podľa Božieho ustanovenia, Cirkev vlastní všetko, čo patrí k bytnosti a k právam riadnej, najvyššej a všestranne dokonalej spoločnosti.

41. Mnohí potom neschvaľujú odluku Cirkvi od štátu, napriek tomu sa však podľa ich názoru má pôsobiť na to, aby sa Cirkev sklonila a prispôbila v každom ohľade dobe, čo dnešná štátnická múdrosť vyžaduje v politických otázkach. Tento názor je mravne dobrý vtedy, ak je pochopený správnym spôsobom, ktorý sa nedostáva do rozporu s pravdou a spravodlivosťou. Cirkev sa predsa prejavuje ako povolná a dovoľuje mnohé podľa časných okolností a s ohľadom na nejaké veľké dobro, pokiaľ to jej posvätný úrad dovolí. Inak ale vyzerá otázka, keď sa jedná o predmety a nauky, ktorými bola spôsobená zvrátenosť mravov a falošný úsudok proti Božiemu právu. Nikdy nemôže nastať doba, ktorá by už nepotrebovala náboženstvo, pravdu, spravodlivosť. Tieto najvyššie a najposvätejšie hodnoty stoja podľa Božieho príkazu pod ochranou Cirkvi,

a preto nie je nič obľudnejšie než názor, že Cirkev by mala mlčky strpieť zlobu alebo bezprávie, alebo že by mala zatvárať oči pred tým, čo škodí náboženstvu.

42. Potom z uvedeného vyplýva, že nie je v žiadnom prípade dovolené podporovať, obhajovať alebo povoľovať slobodu v názoroch, v písomnom prejave, vo vyučovaní ako ani slobodu náboženstva, ako keby všetky tieto slobody boli od prírody danými ľudskými právami. Lebo keby boli skutočne dané od prírody, potom by existovalo právo odmietnuť zvrchované panstvo Boha a ľudská sloboda by nemohla byť riadne usporiadaná žiadnym zákonom. Rovnako z toho vyplýva, že tieto rôzne druhy slobody môžu byť síce z oprávnených dôvodov trpne tolerované, avšak s ohraničujúcim obmedzením, aby sa nezvrhli do prostopašnosti a bezuzdnosti. Kde sú však tieto slobody zo zvyku už zavedené, potom ich majú občania užívať k tomu, aby konali správne a občania si majú vo svojom úsudku o týchto slobodách osvojiť názor, ktorý o nich má Cirkev. Každá sloboda sa totiž môže považovať za oprávnenú potiaľ, pokiaľ poskytuje viac možností k mravne dobrému - ale nikdy nič navyše.

43. Kedykoľvek je, alebo existuje dôvod na strach, nespravodlivé utláčanie ľudí na jednej strane alebo odňatie slobody Cirkvi na strane druhej, je mravne dobré snažiť sa o takú zmenu vlády, ktorá prinesie náležitú slobodu konania. Lebo potom sa nejedná o úsilie po neobmedzenej a zlej slobode, ale hľadá sa uľahčenie v záujme všetkých a deje sa tak jedine a len preto, aby nebola odňatá možnosť činiť dobré tam, kde pre zlo existuje neobmedzená sloboda.

44. Tiež nie je žiadnym bezpráviem dať prednosť štátnej forme usporiadanej ľudovo, pod podmienkou, že pritom zostane zachovaná katolícka náuka o pôvode a držaní verejnej moci. Cirkev nezavrhuje žiadny druh a spôsob štátneho zriadenia, iba ak je samo o sebe prospešné k spokojnosti občanov, ale chce, ako to aj prikazuje prirodzenosť, aby bolo zriadené bez akéhokoľvek narušovania práv a obzvlášť za plného zachovania práv cirkevných.

45. Ak niekde nie je stanovené inak s ohľadom na osobitné vecné a časné pomery, je mravne úctyhodné podieľať sa na verejnom živote. Áno, Cirkev označuje za dobré, že sa každý snaží o dosiahnutie toho najlepšieho pre všetkých a podľa svojich síl prispieva k ochrane, k udržaniu a prospechu štátu.

46. Cirkev neodsudzuje ani tých, ktorí, ak sa to dá urobiť bez porušenia spravodlivosti, chcú aby bola ich krajina nezávislá od akejkolvek zahraničnej alebo despotickej moci.

Ani neviní tých, ktorí chcú prideliť štátu moc samosprávy a občania mali čo najväčší priestor pre zvyšovanie blahobytu. Cirkev bola vždy zvyknutá stáť nad všetkým verne po boku rozvoja občianskych slobôd, spojených so zachovávaním pravej miery. To sa v minulosti prejavilo najmä v Taliansku, v mestskej prosperite a bohatstve a sláve, ktoré tieto mestá získali v čase, keď blahodarný vplyv Cirkvi bez zábran prenikal do všetkých pravidiel štátneho zriadenia.

47. Dúfame, ctihodní bratia, že to o čom sme vás teraz poučili na základe viery a rozumu z moci Nášho Apoštolského úradu, sa v budúcnosti stane plodným pre mnohých, keď svoje úsilie spoja s Nami. My však pozdvihujeme svoj zrak s pokorným srdcom a úpenlivou prosbou o pomoc k Bohu, neustávajúc Ho prosiť, aby milostivo ráčil vyliat' v hojnej miere svetlo Svojej múdrosti a Svojej rady na ľudí, aby predchnutí týmito cnosťami spoznali to pravé v týchto nanajvýš dôležitých otázkach a v dôsledku toho žili v zhode s pravdou v súkromnej i verejnej oblasti, v každej dobe a s neotrasiteľnou stálosťou. Ako závdavok týchto nebeských darov a na svedectvo Našej blahovôli Vám udeľujeme, ctihodní bratia a Vám, poddanému ľudu a kléru, z celého srdca požehnanie v Pánovi.

Dané v Ríme u sv. Petra, 20. júna roku 1888, jedenásteho roku Nášho pontifikátu.

Zdroj: <http://www.ikatolici.cz/libertas-praeantissimum/>